

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь магістр

на тему:

«КОРЕКЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Виконала: студентка II курсу, групи 614з,
Спеціальності: 016 Спеціальна освіта
Освітня програма: Спеціальна освіта
Бабіч Вікторія Сергіївна

Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Павлюк В. І.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент
Попиченко С. С.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	7
1.1. Комунікативно-мовленнєвий розвиток як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами.....	18
РОЗДІЛ II. КОРЕКЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	31
2.1. Стан комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.....	31
2.2. Засоби корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.....	46
2.3. Аналіз узагальнених результатів формувального етапу дослідження.....	59
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	77

Вступ

Актуальність теми. Сучасний період характеризується зміною процесів в системі освіти України, реформуванням спеціальної освіти та впровадженням інклюзивного навчання. З одного боку ці зміни викликані інтеграцією України в європейське суспільство з забезпеченням цінностей рівних можливостей розвитку, індивідуального підходу та створення умов задоволення особливих потреб для кожної особистості. З іншого, соціально- економічна криза в Україні призводить до згортання традиційних соціальних програм й запровадження нових, серед яких особливого значення набуває інклюзивна освіта.

Прояв активності особистості в різних аспектах життєдіяльності, що пов'язані із комунікацією вказує на базові ознаки особистості – її цілісність, унікальність, відкритість, саморозвиток, саморегуляція. Аналіз факторів, що визначають успіх міжособистісного спілкування дитини з оточуючими надають перспективу до вивчення особистісної активності дитини та пояснення ролі досягнень комунікативно-мовленнєвого розвитку та ціннісних орієнтирів дитини в смисловій регуляції її поведінки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити засоби корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасного стану проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників.
2. З'ясувати особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.
3. Визначити актуальний стан комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити засоби корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми

потребами в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження: комунікативно-мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження: засоби корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти.

Методи дослідження. У роботі використовувались теоретичні і практичні методи наукового дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз та узагальнення логопедичної, психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз навчальних програм та методичних посібників; теоретичне обґрунтування методики корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти; синтезування результатів експерименту; *емпіричні:* цілеспрямоване спостереження за освітнім процесом та комунікативно-мовленнєвою діяльністю дошкільників з особливими освітніми потребами, бесіда; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснено на базі Ладижинського закладу дошкільної освіти ясла-садок «Зірочка» Ладижинської сільської ради Уманського району Черкаської області та закладу дошкільної освіти (дитячий садок) спеціального типу №29 «Ластівка» Черкаської міської ради.

Теоретичне значення: класифіковано теоретичні підходи до корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти; з'ясовано особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні засобів корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Зміст основних положень і результатів роботи подано у вигляді доповідей та виступів на звітних науково – практичних конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2022-2023 рр.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (88 позицій), додатків (4 сторінки). Повний обсяг роботи становить 83 сторінки, з них основного тексту – 67 сторінок.

Висновки

На основі теоретичного аналізу сучасного стану та систематизації наукових уявлень про природу та зміст мовленнєвих порушень висвітлено значущість корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами. В умовах закладів дошкільної освіти саме в процесі спілкування з однолітками відпрацьовуються та закріплюються вікові новоутворення психіки.

Виокремлено основні чинники комунікативно-мовленнєвого розвитку: актуалізація особистісних новоутворень: потреб, мотивів спілкування з дорослими і ровесниками, емпатійних якостей, що опосередковують комунікативну діяльність дитини в процесі її взаємодії з навколишнім світом; стиль взаємин педагога з вихованцями; організація специфічно дитячих видів діяльності, пов'язаних з комунікацією і які забезпечують своєчасний розвиток комунікативно-мовленнєвих досягнень дитини.

З'ясовано особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами. Визначено, що домінуючою формою спілкування у дітей з особливими освітніми потребами є ситуативно-ділова. Це свідчить про те, що більшість дітей з особливими освітніми потребами мають відставання у розвитку спілкування з однолітками у порівнянні з нормотиповими дітьми. Спостерігається порушення окремих операцій комунікативного акту, які пов'язані з недостатнім досвідом та рівнем володіння засобами спілкування, недорозвиненням емоційної сфери. Для дошкільників з особливими освітніми потребами характерними особливостями мовленнєвого розвитку є бідність словникового запасу, перевага в ньому побутової лексики, недостатньо сформований фонематичний слух та фонематичне сприйняття. Їхні висловлювання містять примітивні конструкції, навіть коли дитина має достатній словниковий запас.

Встановлено, що коригувальну допомогу дошкільникам з особливими освітніми потребами слід здійснювати в наступних напрямках: поширення репертуару засобів спілкування та розвиток комунікативних навичок

(здатності їх використовувати); розвиток здатності усвідомлювати себе та сприймати однолітків як суб'єктів спілкування; формування емоційно-позитивного сприйняття однолітків; формування потреби в спілкуванні (діловому, особистісному, пізнавальному); формування у дітей соціальних уявлень, усвідомлення та відтворення в ігровій формі соціальних стосунків, вдосконалення навичок культури спілкування.

Визначено актуальний стан комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами. У ході дослідження використано комплексний метод діагностики розвитку мовлення О. Шереметьєвої. Критеріями виступили складові комунікативно-мовленнєвого розвитку. Виявлено компоненти сформованості комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми проблемами: психофізіологічний (зорове та слухове невербальне сприйняття, довільні рухи та дії, нерозуміння інструкцій); когнітивний (предметна діяльність); комунікативний (немовні засоби комунікації, початкові мовленнєві засоби спілкування). Це сприяло реалізації диференційованого підходу до корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами.

Аналіз результатів діагностики дав змогу визначити особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами та виявити своєрідність розвитку окремих пізнавальних процесів та їхніх структурних складових, недорозвиток основних систем мовленнєвої діяльності, що лежать в основі деформованих комунікативних інтеракцій дітей зазначеної категорії, зацентувати (з опорою на дані статистичної обробки) на яскраво вираженій недостатній сформованості різних видів вербального та невербального ймовірного прогнозування як важливої складової комунікативно-мовленнєвого розвитку.

Результати констатувального експерименту показали, що мовлення у дошкільників з особливими освітніми потребами не тільки не відповідає нормі, але й відзначається несформованістю базових та вищих психічних

функцій. Зокрема психофізіологічний компонент виявився сформованим на 10%; когнітивний компонент сформований на 40%. Стосовно комунікативного компоненту, то, на жаль, він виявився несформованим на 100%.

Обґрунтовано та експериментально перевірено засоби корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти, які передбачали формування таких умінь: висловлювати прохання/вимоги; формування соціальної реакції у відповідь; привертати увагу та задавати запитання; висловлювати емоції, почуття, повідомляти про них будь-яким доступним способом; демонструвати навички ведення діалогу.

Адаптована методика корекції комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами включає послідовні етапи, що забезпечують цілісність змісту корекційно-педагогічної роботи: діагностичний, мотиваційний та комунікативний. Кожний етап роботи має свою власну мету й спрямовується на вирішення конкретних логопедичних завдань. Запропонована методика висвітлює організацію цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення за всіма мовними розділами.

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили, що використання окреслених засобів мали позитивний вплив на дошкільників з особливими освітніми потребами за всіма параметрами обстеження. Психофізіологічний компонент виявився сформованим у експериментальній групі на 32%, а у контрольній на 15% (різниця становить 17%); когнітивний компонент виявився сформованим на 60% у експериментальній групі і на 40% у контрольній групі (різниця становить 20%); комунікативний компонент виявився сформованими на 20% у експериментальній групі і сформованими на 2% респондентів контрольної групи (різниця становить 18%).